

Soldaat van Napoleon

Afbeelding omslag: kuras van een carabinieri, 1810. Na de zware verliezen die de carabinieri in 1809 in de Slag bij Wagram hebben geleden, besluit Napoleon om hen te voorzien van kuras en helm. (Paris - Musée de l'Armée, Dist. RMN-Grand Palais / Pascal Segrette)

© 2021 Joost Welten | Uitgeverij Sterck & De Vreese

Een eerdere versie van dit boek is in 2011 verschenen onder de titel *Met Napoleon naar Moskou. De ongelooflijke overlevingstocht van Joseph Abbeel*.

Omslagontwerp en boekverzorging Peter Slager

ISBN 978 90 5615 704 3

NUR 689

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Sterck & De Vreese, postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@sterckendevreese.nl.

De uitgeverij heeft ernaar gestreefd alle copyrights van de in deze uitgave opgenomen illustraties te achterhalen. Aan hen die desondanks menen alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met uitgeverij Sterck & De Vreese. Uitgeverij Sterck & De Vreese is onderdeel van 20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.sterckendevreese.nl

Joost Welten

SOLDAAT VAN
NAPOLEON
(1806-1815)

Met medewerking van
Lena Reyners en Johan De Wilde

Sterck & De Vreese

Inhoudsopgave

Inleiding | 7

Gedenkschriften van Joseph Abbeel

Voorwoord | 9

1. Het begin van de ellende | 12
2. Campagne van Rusland | 37
3. De terugtocht uit Moskou of beter gezegd,
de ondergang van de Fransen | 95
4. Over armoede en onheil | 140
5. De terugkeer uit Azië | 154

Nabeschouwing | 170

Noten | 223

Bronnen | 263

Register van plaats- en persoonsnamen | 281

Inleiding

Vanaf 1792 tot 1813 rekt Frankrijk stelselmatig zijn grenzen op. Steden als Brussel, Keulen, Amsterdam, Hamburg, Genua en zelfs Rome worden Frans grondgebied. Overal voert de Franse staat de dienstplicht in. Miljoenen jongemannen worden ingelijfd in het leger van Napoleon. Een van hen is Joseph Abbeel. Zijn legertijd zal negen jaar duren, inclusief zijn jaren in Russische krijgsgevangenschap. Vrij snel na zijn terugkeer schrijft Joseph zijn belevenissen neer in een indrukwekkend en bij tijd en wijle adembenemend verslag.

Abbeel gebruikt de taal van een tijd die ruim tweehonderd jaar achter ons ligt, een taal die tegenwoordig niet meer voor iedereen toegankelijk is. Dat is de reden waarom spelling en grammatica in deze uitgave zijn gemoderniseerd. Laat u door Joseph Abbeel bij de hand nemen op een buitengewone reis.

In de nabeschouwing vindt u achtergrondinformatie over het manuscript, over de oorlogen waaraan Joseph Abbeel deelneemt en over zijn leven na terugkeer uit krijgsgevangenschap.

Voorwoord

Bemide lezer, in dit verslag wil ik u vertellen wat ik heb meegemaakt in de periode van negen jaar waarin ik heb gediend in het 2^e regiment carabinieri te paard. Een ander doel heb ik niet met deze memoires. Oordeel daarom niet te streng over de schrijfstijl en spelling van deze tekst, maar stelt u zich alstublieft tevreden met de reis en de andere belevenissen die erin te vinden zijn. Ik heb dit werkje niet geschreven om lof van de lezer te krijgen, maar enkel als geheugensteun. De lezer die er niet bij is geweest, zou kunnen twijfelen aan de geloofwaardigheid van de gebeurtenissen die ik beschrijf, maar ze hebben echt op die manier plaatsgevonden. Ik zal beginnen met het vertrek uit mijn geboortestreek en eindigen met mijn terugkeer in Kaster uit krijgsgevangenschap in Azië.

Kaart 1: Overzichtskaart met een aantal plaatsen die Abbeel vermeldt in zijn memoires

1

Het begin van de ellende

Op 7 september 1806 werd ik om tien uur 's morgens gedagvaard. De volgende dag moest ik me om negen uur 's ochtends in Gent melden, om van daar als *conscrit* (dienstplichtig soldaat)¹ te vertrekken. Na mijn aankomst in Gent begaf ik mij naar het departementsbureau, waar ik een uitstel van acht dagen aanvraagde en ook kreeg, zodat ik de tijd had om een jongeman te zoeken die in mijn plaats dienst zou willen nemen. Ik bracht hem voor de commissie die besliste over de goedkeuring van de remplaçanten.² Hij werd echter vanwege een onbeduidende kwaal afgewezen, net zoals de volgende kandidaat die ik voorstelde.

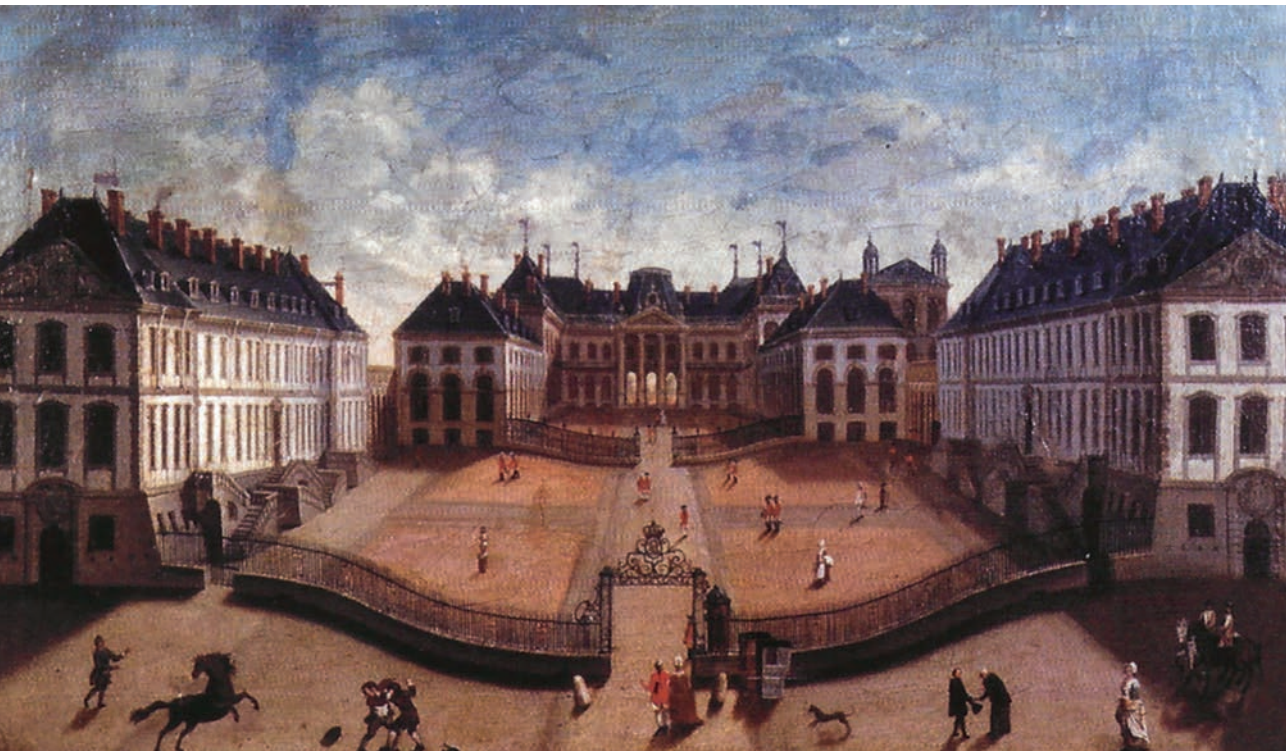
Ik besloot dan maar om zelf mijn kans te wagen, omdat ik inzag dat dit begin weinig goeds voorspelde. Ik begaf mij, zonder verder moeite te doen, naar het augustijnerklooster, waar de ongelukkige *conscrits* werden ondergebracht.³ Toen ik daar was aangekomen, werd de deur achter mij dichtgeslagen en werd ik door een schildwacht naar de kerk van het klooster gebracht. In de kerk werd geschreeuwd en gevloekt, wat op mij zeer vreemd overkwam, want zoiets had ik nog nooit gehoord of gezien.

's Nachts hadden wij geen ogenblik rust door het lawaai dat er werd gemaakt bij het vernielen van altaren, deuren en vensters. Werkelijk de hele inboedel werd afgebroken of in stukken geslagen. Het was pijnlijk om deze moedwillige heiligschennis aan te zien. Uiteindelijk moest ik me er evenwel bij neerleggen dat iedereen voortaan een vrijdenker was, en op vrijdag at ik vlees net zoals de anderen.⁴ Hieruit blijkt dat men zich snel aanpast aan de varkens waarmee men in het bos is.

Op de achtste dag van ons verblijf daar, werden wij geïnspecteerd door een generaal van de rekrutering, die mij en een zekere Perron⁵ van Zelzate⁶ uitkoos voor het 2^e regiment carabiniers, waarover hij vol lof vertelde. Volgens hem waren wij veel beter af dan de anderen die op hun bestemming stonden te wachten. Wij vertrokken dezelfde dag onder leiding van een oude sergeant die

zelfs in Egypte was geweest⁷, samen met een zekere Slabbaert uit Kalken⁸ en Goemyne uit Steenhuize⁹, beiden bestemd voor het 10^e regiment kurassiers.¹⁰ We waren alle vier zo trots als een pauw.¹¹ 's Avonds bij onze aankomst in Aalst dacht ik eraan om te deserteren, omdat ik in een slechte herberg was terechtgekomen waar ik geen eten kreeg. Maar een kennis die ik op straat ontmoette, raadde mij dat af. Van Aalst trokken wij naar Brussel, Genappe, Namen, Dinant, Givet, Fumay, Rocroi, Charleville-Mézières, Sedan, Stenay, Pont-à-Mousson, Nancy en Lunéville, waar het depot van ons regiment was.

Bij onze aankomst¹² werden wij onmiddellijk naar de kazerne gestuurd, die zich in het paleis van Stanislas II bevond, de voormalige koning van Polen.¹³ Tot onze verwondering waren wij er de kleinsten van de groep.¹⁴ De volgende dag ontvingen wij een uniform en leerden te voet en te paard exerceren, enzovoort, totdat wij uiteindelijk wacht konden lopen.

Het paleis van Lunéville fungeert als kazerne voor de carabinieri. Olieverfschilderij, vervaardigd tussen 1766 en 1788 door een onbekende kunstenaar. Het is in 2003 verloren gegaan toen het kasteel afbrandde. (Musée de Lunéville)

Bartel van der Steen, een conscrit uit Meijel (departement Nedermaas, thans Nederlands-Limburg), dient in het 1e regiment carabiniers. Hij laat in 1808 deze aquarel van zichzelf maken. De kunstenaar laat zich daarbij inspireren door een gravure van uitgever Martinet uit Parijs. (Heemkundevereniging Medelo, Meijel; foto: Henk Willems)

Op de vierde dag na mijn aankomst had ik mijn eerste aanvaring met een zekere Bonnaire.¹⁵ Hoewel hij daar ook pas acht of tien dagen verbleef, had hij het lef om mij een *conscrit* te noemen! Wij kregen woorden en hij daagde mij uit voor een duel of tweegevecht.¹⁶ Zonder angst te tonen – alhoewel ik bang was – nam ik een sabel, liep naar buiten en zei hem mij te volgen. Omdat hij merkte dat ik onverschrokken naar buiten liep en omdat hij niet wist of ik kon schermen of niet – hetgeen ook mijn grootste zorg was! – sloot hij de deur achter mij en liet mij buiten staan. Lachend zei hij dat het maar was om mij op de proef te stellen. De anderen die in de kamer waren achtergebleven, gaven de lafaard enkele oorvegen en lieten mij binnen. Ik was blij dat ons geschil zo afliep, want ik had nog nooit een sabel gehanteerd.

Tekening die als basis dient voor een gravure van een soldaat van het 1^e regiment carabinieri, in Parijs uitgegeven door Martinet. Die gravure inspireert soldaten op hun beurt op afbeeldingen van zichzelf te (laten) maken. (Brown University)

Terwijl ik enkele dagen later op wacht stond, kwam een zekere Drouet¹⁷ mij vertellen dat er een nieuwe Vlaming in onze slaapzaal was aangekomen, die naar mij had gevraagd. “Ik denk dat het een remplaçant is”, zei Drouet, “want hij beschikt over uitzonderlijk veel geld, draagt zilveren schoengespen en heeft een horloge van goud en zilver. Ja, ik geloof”, vervolgde hij, “dat hij een grote losbol¹⁸ is, want hij was nog maar nauwelijks in de kamer, of hij liet al twee grote kruiken wijn halen.” Ik vroeg hem om de man te halen en bij mij in het wachtlokaal te brengen, wat hij deed. Nadat wij wat hadden gepraat, vroeg hij mij om met hem naar de herberg te gaan die naast het wachthuis stond. Al snel stonden wij er met tien, twaalf Vlamingen samen, die hij gul trakteerde.¹⁹

Toen ik de volgende dag terugkwam van de wacht, vroeg hij mij of hij bij mij mocht slapen.²⁰ Ik ging akkoord op voorwaarde dat hij het ook zou vragen aan mijn slaapkameraad Drouet. Dat deed hij en hij gaf Drouet zes franc om van bed te veranderen.

Vanaf dat ogenblik moest ik, tegen wil en dank, dagelijks met hem naar de herberg gaan om zijn geld te helpen verbrassen. Toen ik hem zei dat op die manier zijn geld snel op zou zijn, antwoordde hij dat hij zoveel geld kon krijgen als hij wilde. En zo leefden wij als de vissen in het water, en eer er twee maanden voorbij waren, had hij driehonderd gulden verteerd en alles wat hij bezat. En dan reken ik niet eens mee hetgeen hij al had besteed op zijn tocht van Turnhout naar Lunéville. Toen het geld op was, vroegen wij per brief om een nieuwe som en zijn familie stuurde hem nog eens driehonderd gulden, die minder snel werden uitgegeven. Ik had hem namelijk aangeraden om niet iedereen zo gul te trakteren. Deze man, Vloers²¹ genaamd, de enige zoon van de weduwe van een advocaat uit Turnhout, wilde absoluut het leger in, ondanks de rijke erfenis die hem te wachten stond, zoals we later in dit geschrift zullen zien.

Omdat wij intussen enige ervaring hadden in de rij- en wapenkunst, ontvingen wij in het begin van februari 1807 het bevel om ons gereed te maken voor een mars. Onder leiding van luitenant Mathieu²² vertrokken wij op 20 februari uit Lunéville met een detachement van driehonderd slecht geoefende *conscrits* om ons in Duitsland bij het regiment te velde te vervoegen.²³ Wij waren nauwelijks een half uur onderweg in de richting van Haguenau toen mijn paard viel, met mij eronder. Gelukkig bezeerde ik me niet. Het was mijn eigen schuld, want ik had de singel²⁴ te strak aangespannen. Nadat het paard een tijdje op de grond had gelegen, stond het recht, zonder kwetsuren. Niettemin moest ik als straf gedurende veertien dagen zelf mijn mantelzak dragen en het dier aan

de hand leiden. Dat kostte mij veel zweetdruppels, want ik moest de anderen volgen die te paard reden.

Bij onze aankomst in Haguenau voegden wij ons bij een detachement kurassiers van het 10^e regiment, waarin onder andere Slabbaert en Goemyne dienden, die we al eerder in dit relaas zijn tegengekomen. Wij trokken samen door Landau, Speyer, Mainz, Frankfurt en nog veel meer steden, graafschappen en hertogdommen, te veel om op te noemen.²⁵

Uiteindelijk vonden wij het regiment in de omgeving van de stad Freienwalde.²⁶ Toen we er aankwamen, namen de oude soldaten onze mooie jonge paarden af en wij kregen hun oude rossen ervoor in de plaats, zonder dat wij daar iets tegen konden inbrengen, want zo was de gewoonte. Tijdens ons verblijf daar bekwaamden wij ons meer en meer in de wapen- en rijkunst, totdat wij naar Hoog-Pruisen vertrokken. Na de overwinning op dat land keerden wij terug naar Marienwerder²⁷, waar wij tot het begin van de winter bleven.²⁸ Vandaar reden wij naar Polen, waar wij grote armoede leden, totdat wij oprukten om tegen de Russen te gaan vechten.

Aan de slag van Eylau²⁹ namen we niet deel, omdat wij te laat waren aangekomen.³⁰ Wij werden in de voorhoede van ons legerkorps geplaatst om in

De kade aan de Main te Frankfurt, september 1806. Tijdens zijn tocht van Lunéville naar het front in Polen trekt Abbeel door deze stad. Tijdens de veldtochten die hij meemaakt, ziet hij half Europa. Inkttekening van Abraham Zix. (Château de Versailles)